

Dr HAZIM ŠABANOVIĆ

MUŞTAFĀ B. YŪSUF AIYŪBĪ AL-MOSTĀRĪ

Biobibliografska skica

U nizu bosansko-hercegovačkih pisaca, koji su svoja naučna djela pisali na arapskom, turskom i perziskom jeziku, vrlo ugledno mjesto zauzima mostarski muftija i profesor Mustafa Ejubić ili Ejubović. Potpuno mu je ime Muştafā b. Yŷusuf b. Murād Aiyŷbĭ (Eyubizade) al-Mostārĭ. Pod tim imenom on je poznat u naučnom svijetu dok je u svom zavičaju poznatiji pod nadimkom »Şejh Jujo« (= Şaiḥ Yŷyo). On je bio najplodniji pisac na prelazu iz XVII u XVIII vijek i jedan od najmarkantnijih figura u muslimanskom krugu intelektualnog života Bosne za sve vrijeme cvjetanja islamske obrazovanosti u jugoslovenskim zemljama.

Rođen je u Mostaru 1061/1651. godine. Njegov otac Yŷusuf b. Murād bio je profesor Karađoz-begove medrese u Mostaru. Umro je oko godine 1068/1658., kad mu je sin Mustafa bio tek u sedmoj ili devetoj godini života. Mustafa je pripravnice nauke učio u Mostaru. Učitelji su mu bili Ahmed ef. Opijač, Hadži Ismail ef. Opijač, otac njegovog učenika i biografa Ibrahima Opijača, zatim ondašnji mostarski muftija Hasan-efendija, mostarski kađija Ismail-efendija, i drugi. Svi su bili na glasu kao vrlo ućeni ljudi.

Kako se Mustafa odlikovao bistrinom i marljivošću, i kako je težio za višim obrazovanjem, to se godine 1088./1677. u 27. godini svoga života uputio u Istanbul na više studije. Tamo je slušao predavanja kod Qara Bekira Tĭrevĭ-je, Arabzade-a, Mevlā Şāliha, i drugih carigradskih profesora, koji su bili na glasu kao prvi islamski naućnici svoga vremena u Turskoj carevini. Studirajući marljivo, Mustafa se brzo razvio tako da je još kao student u Carigradu napisao nekoliko djela, a među njima i komentar djela *Miftāḥ al-uşŷl* od Mollā Husraw-a o izvorima šerijatskog prava. To mu je djelo pribavilo velik ugled među carigradskom ulemom (Up. *Bosna-salnamesi* za god. 1302., str. 6; Bašagić, *Bošnjaci i Hercegovci u islamskoj knjiŷevnosti*, Sarajevo 1912. str. 119).

Nakon završenih studija, dobio je profesuru na nekoj medresi u Istanbulu, i brzo stekao glas kao dobar profesor tako da su ućenici raznih drugih carigradskih medresa dolazili da slušaju njegova predavanja. Najveći dio svoga slobodnog vremena provodio je u

bogatim carigradskim bibliotekama, prepisujući razna djela glasovitih islamskih pisaca i sakupljajući građu za svoje spise. Stoga se poslije njegove smrti u njegovoj bogatoj biblioteci našlo preko šezdeset većih djela raznih pisaca, koje je sam prepisao.

Sudeći po podacima koje nam pruža njegov učenik i biograf Ibrahim Opijač, kao i školski priručnici, koje je sam napisao, Šejh Jujo je osjećao svu učmalost i težinu starijih metoda nastave u Turskoj, i svojim metodom predavanja pokušavao da krči nove puteve u metodici nastave, pa je, čini se, imao i izvjesnog uspjeha u tome. Na to po malo upućuje i činjenica da mu je neki Abdurrahman-paša povjerio odgoj svoga jedinca sina Abdullaha, za koga je Šejh Jujo napisao posebne udžbenike, i za četiri godine obradio s njim gradivo, koje se inače obrađivalo osam do deset godina. Godine 1102/1690. pokosila mu je smrt toga učenika u koga se uzdao da će se njime ponositi. Za njega je Šejh Jujo napisao komentar Zamahšari-jevu djelu Kitāb al-unmūdağ o arapskoj gramatici i po njem ga nazvao *al-Fawā'id al-'abdīya*.

Godine 1104/1692., upravo kad je Šejh Jujo trebalo da dobije profesuru na jednoj od najuglednijih carigradskih škola, umre mostarski muftija Hasan efendija, a Mostarci pozovu i zatraže Mustafu da im bude muftija. Njegovi carigradski prijatelji htjeli su da ga zadrže u Carigradu gdje ga je čekala sjajna budućnost. On im je odgovorio: »Ja osjećam da vjetar svemilosnog dolazi iz Hercegovine«, i nije imao snage da ne prihvati taj zov rodne grude, koja je tada teško podnosila sve nedaće, koje su pratile naše zemlje i narode u ono doba najvećeg i najdužeg rata između Turske s jedne, i zapadnih saveznika s druge strane. Mjeseca rebia II. 1104/krajem 1692 došao je u Mostar, nakon petnaesto-godišnjeg boravka u Istanbulu. Po povratku u domovinu on se s još većim elanom prihvatio posla; držao predavanja, pisao svoja djela i izdavao pravna mišljenja (*fatāvā*). Umro je u utorak 15. rebia II. 1119/16. jula 1707. godine u pedeset i sedmoj godini svoga života. Mnogo kasnije, godine 1247./1831., Ali-paša Rizvanbegović podigao je nad njegovim grobom turbe (mauzolej) koje i danas postoji, preko puta džamije Ibrahim-age Šarića. Na nišanu mu stoji arapski natpis koji glasi u prevodu:

»Šejh Jujo Mustafa b. Jusuf b. Murad, rođen godine 1061 (počinje 25. XII. 1650.), umro 1119. (počinje 4. IV. 1707.)«.

Mustafa b. Jusuf napisao je sljedeća djela:

I Uşul al-fiqh

1. *Miftāh al-ḥuṣūl li mir'āt al-uşūl fi šarḥ mirqāt al-wuṣūl* (Ključevi uspjeha u studiranju ogleдалa institucija). To su glose (*hāšīya*) na djelo *Mir'āt al-uşūl*, koje pretstavlja komentar djelu *Mirqāt al-wuṣūl* o izvorima šerijatskog prava. Osnovni tekst i komentar napisao je Muḥammad b. Farāmurz b. 'Alī Mollā Husrau at-Tarasūsī, umro 885./1480. godine. Šejh Jujo je ovo djelo napisao 1103. = 1691./92. godine još u vrijeme svojih studija u Istanbulu. Prije njega glosirali su navedeno djelo još osmorica naučnika (v. Brockelmann, *Geschichte der arabischen Litteratur, Suppl. II, 317*), ali su Šejh Juji

ove njegove glase ipak pribavile velik ugled među carigradskom ulemom. (Vidi *Bosna Salnamesi* za g. 1302., str. 6, Bašagić, n.d. str. 119).

Autograf u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu broj 3871 (iz Karađoz-begove biblioteke u Mostaru br. 24). Drugi divan primjerak ima Orijentalna zbirka Jugoslavenske akademije u Zagrebu br. 1404, zatim broj 1527 u istoj zbirci, koji je prepisao Mehmed b. Husein iz Ljubuškog 1191/1777 godine. Četiri prepisa imaju cariogradske biblioteke: Sulemaniya br. 361, Damad br. 57 i 12, Damadzade br. 716.

2. *Faḥ al-asrār al-muḡnī fi'l-uṣūl*. To je komentar na djelo *Kitāb al-muḡnī fi uṣūl al-fiqh*, što ga je napisao Ġalāladdīn 'Omar al-Ḥabbāzī al-Baḥtiyārī al-Ḥuḡandī, umro 691./1292. g. Postoje još druga četiri komentara na ovo djelo, a ovaj, Šejh Jujin, koji je napisan 1109.—1697./8. g., nije zabilježen u Brockelmannovoj Istoriji arapske literature.

Autograf u Gazi Husrev-begovoj biblioteci br. 4027 (iz Karađoz-begove biblioteke br. 63) i to je jedini poznati primjerak ovoga djela.

3. *Muntaḡab al-ḥuṣūl fi šarḥ muntaḡab al-uṣūl*. To je komentar na djelo *Kitāb al-Muntaḡab fi uṣūl al-maḡḡab*, koji se obično naziva *al-Ḥuṣāmī*, a napisao ga je Muḡammad b. Muḡammad b. 'Omar al-Aḥsikātī *Ḥuṣāmaddīn*, umro g. 644./1247. (v. Brockelmann, *GAL Suppl.* I, 654). Ovo su djelo više puta komentarisali najglasovitiji islamski pravni pisci pa među njima i naš Šejh Jujo. Samo njegov komentar do sada nije zabilježen u istorijama arapske literature.

Jedini poznati primjerak ovoga djela nalazi se u Gazi Husrev-begovoj biblioteci br. 3858, 1, u koju je dospio iz Karađoz-begove biblioteke br. 62.

II Stilistika

4. *Ḥawāšī 'alā ḥawāšī šaiḥ al-islām al-Ḥerewī 'alā Muḡtaṣar fi 'l-ma'ānī*. Sa'duddīn Mas'ūd (Maḡmūd) b. 'Omar at-Taftazānī, umro 792./1390. napisao je između ostalih djela i *al-Muḡtaṣar fi 'ilm al-ma'ānī* o arapskoj stilistici. (v. Brockelmann II, 215) pa je Aḡmad b. Muḡammad b. Yaḥyā b. Muḡammad al-Ḥerewī Ḥafīd at-Taftazānī (umro 916./1510.) napisao glose na to djelo, a onda je Šejh Jujo na te glose napisao ove superglose.

Ovo djelo navodi Opijač u popisu Šejh Jujinih radova, ali do sada nije nađen nijedan primjerak toga djela.

5. *Šarḥ 'alā dibāḡati 'l-Muḡtaṣar fi 'l-ma'ānī*, komentar uvodnog dijela gore navedeng djela *al-Muḡtaṣar*, ali ni ovaj rukopis do danas nije pronađen. (Up. Handžić *Književni rad bosanskohercegovačkih muslimana*, Sarajevo 1934, 24).

III Sintaksa

6. *Šarḥ al-unmūdaḡ az-Zamaḡšarī fin-naḡw al-musammā bi 'l-Fawā'id al-'abdiya*. To je komentar na djelo *Kitāb al-unmūdaḡ*, koje je napisao Zamaḡšarī, a odnosi se na sintaksu arapskog jezika.

Ovo je djelo Šejh Jujo napisao u Carigradu g. 1094/1683. na molbu svoga učenika Abdullaha sina Abdurahman-paše (umro 1102/1690., i po njemu mu dao gornji naslov, kako to sam kaže u uvodu toga djela.

Rukopisi u Gazi Husrevbegovoj biblioteci u Sarajevu (br. 3883, prepisan g. 1094., iz Karađoz-begove biblioteke), u Orijentalnom institutu u Sarajevu (br. 57/50 prepisan g. 1102./1691.) i u Univerzitetnoj biblioteci Svetozar Marković u Beogradu.

IV Disputacija

7. *Šarh 'alā ar-Risāla as-Samarqandīya fī 'l-ādāb*, komentar rasprave *ar-Risāla as-Samarqandīya* koje se tačno zove *Farā'id al-fawā'id ('awaid) li taḥqīq ma'ānī 'l-isti'āra*, a govori o metaforama. Osnovni tekst napisao je Abū l-Qāsīm b. 'Abī Bakr al-Laysī as-Samarqandī, oko 888/1483. godine.

Djelo navodi Šejh Jujin biograf Opijač, a rukopis do sada nije pronađen.

8. *Šarh 'alā ḥāšīya šarḥ Mas'ūd ar-Rūmī 'alā ar-risāla as-Samarqandīya fī 'l-ādāb*. Na risalu pod br. 7 napisano je vrlo mnogo komentara i glosa. Jedan komentar i glose napisao je između ostalih Kamāladdīn Mas'ūd b. Ḥusain aš-Šarwānī ar-Rūmī, umro 905./1488., pa je Šejh Jujo na njegove glose toga komentara napisao ovaj svoj komentar.

Rukopis u Gazi Husrev-begovoj biblioteci (autograf) br. 3974,2.

9. *Šarḥ 'alā šarḥ ar-Risāla as-Samarqandīya fī ādāb li Mas'ūd ar-Rūmī*. To je Šejh Jujin superkomentar na spomenuti komentar Mas'ūd ar-Rūmī-ja.

Rukopis nepoznat.

10. *Ḥulāša al-ādāb*, Repetitorij o disputaciji. Djelo navodi Opijač, ali rukopis do sada nije pronađen.

11. *Šarḥ al-muḥtaṣar 'alā ḥulāša al-ādāb*, kratak komentar na prethodno djelo. Navodi ga Opijač, rukopis nepoznat.

12. *Šarḥ al-Muṭawwal 'alā ḥulāša al-ādāb*, opširan komentar istog djela. Navodi ga Opijač, ali rukopis nije poznat.

13. *Šarḥ (ḥāšīya) 'alā risāla al-ḥanafīya fī 'l-ādāb*. 'Aḍududīn 'Abdurrahmān b. Aḥmad b. 'Abdulgaffār aš-Šiddīqī al-Qādī al-Īgī az-Zafarī aš-Širāzī (umro 756/1355) napisao je pored ostalih jedan filozofski spis o dijalektici, pod naslovom *Ādāb al-baḥṭ (al-munāzara wal-ḥilāf)*, pa je Muḥammad at-Tibrīzī al-Ḥanafī (umro 900./1494.) napisao komentar toga spisa koji je poznat pod imenom *ar-Risāla al-Ḥanafīya*. Zatim je Šejh Jujo napisao ovaj komentar ili glose na gornji komentar. Autograf u Gazi Husrev-begovoj biblioteci br. 3915,1 (iz Karađozbegove biblioteke br. 152).

14. *Hāšīya al-Mostārī 'alā Hāšīya Abī 'l-faṭḥ al-Amīr fī 'l-ādāb 'alā šarḥ al-maulā al-Ḥanafī* ili *Hāšīya 'alā al-Fawā'id al-Mīriya 'alā ar-Risāla al-Ḥanafīya*. Abū 'l-faṭḥ Muḥammad b. Amīn (Amīr) as-Saydī al-Ardabīlī napisao je oko g. 875./1470. glose na *ar-Risāla al-Ḥanafīya* (v. ovdje br. 13) pa je na te glose Šejh Jujo napisao ove

svoje superglose. Djelo je napisano 1095—1683/84 godine. Autograf u Gazi Husrev-begovoj biblioteci br. 3987 (Iz Karađoz-begove biblioteke).

15. *Šarḥ 'alā mā katabahu aš-Šarīf fī 'l-ādāb*. 'Alī Muhammad al-Ġurgānī as- Sayid aš-Šarīf (umro 816./1413.) napisao je *ar-Risāla aš-Šarīfiya fī qawā'id al-baḥt* o disputaciji, koje je Šejh Jujo u ovome djelu komentarisao. To je, kako navodi Opijač, vrlo malen rad. Rukopis nije poznat.

IV Logika

16. *Hāšiya 'alā šarḥ al-Herewi 'alā al-Muḥtašar fī 'l-mantiq*. Aḥmad Herewi (Vidi gore pod br. 4) napisao je superkomentar na djelo *Šarḥ al-Muḥtašar* od Sakkāki-a pa je Šejh Jujo napisao ove glose na to djelo. Rukopis do sada nije poznat.

17. *Šarḥ 'alā dībāġa al-Muḥtašar al-mantiq*. Komentar uvodnog dijela *Muḥtašar*-a (v. br. 16). Rukopis nije poznat.

18. *Šarḥ aš-Šamsiyya* ili *Šarḥ al-ġadīd 'alā aš-Šamsiyya fī 'l-mantiq*. Naġmuddīn 'Alī b. 'Omar al-Qazvīnī al-Kātībī, umro 675./1276. ili 639/1242, napisao je, pored ostalih, *Risala aš-Šamsiyya*, koju je Šejh Jujo u ovom svome radu komentarisao. Rukopis nepoznat.

19. *Šarḥ 'alā ar-risāla al-Asīriyya fī 'l-mantiq* ili *Šarḥ al-Isāġūġi*. Komentar poznate arapske recenzije djela Eisagoge od Porphiriusa, koju je napisao Ebherī (umro 663/1265.).

Ovo Šejh Jujino djelo je napisano u Istanbulu i autor ga je posvetio svome prijatelju Abdurrahman-paši — kako kaže u predgovoru.

Rukopisi u Gazi Husrev-begovoj biblioteci br. 3874 (iza Karađoz-begove biblioteke br. 143 prepis iz 1093./1682.), br. 3675. (odnosno 473) i 3578 (odnosno 153), Orijent zbirka Jugoslovenske akademije br. 1407 (prepisao Mehmed b. Husein iz Ljubuškog 1195/1781., br. 1408 I) (prepisao Mehmed Salihov iz Mostara 1124/1712). Biblioteka Kilič Ali u Istanbulu br. 661. Izdanje: Istanbul 1316. u redakciji Mehmed Tefvik ef. Okića (up. Bašagić, n.d. 122).

20. *Hāšiya 'alā šarḥ al-'Adudīya fī 'l-waḍ' li 'Išāmuddīn*. Rukopis u Gazi Husrev-begovoj biblioteci br. 3957 (iz Karađoz-begove biblioteke br. 121, prepis iz 1102/1691. godine.).

21. *Šarḥ at-Taḥdīb al-mantiq wal-kalām*. Komentar na djelo *at-Taḥdīb al-mantiq*, koje je napisao Sa'duddīn at-Taftazānī (umro 792/1390.). Ovo je poslednje djelo, koje je napisao Mustafa Ejubić. Ono je završeno u nedelju 4. redžepa 1118. = 12 oktobra 1706. godine.

V Dogmatika

22. *Badr al-ma'ālī fī šarḥ (Bad') al-amālī*. Komentar dogmatičke versifikacije *Bad' al-amālī* koju je versifikovao Sirāġuddīn 'Alī b. 'Otmān al-Ūšī al-Fargānī 569/1173. godine. Rukopis u Orijentalnom institutu u Sarajevu br. 57/50, prepisan 1100/1742. godine.

23. *Hāšiya 'alā šarḥ al-qasīda al-lāmiya li 'l-Qarabāgi*. Glose na komentar gornje kaside (br. 22) koji je napisao Qarabāgi, umro 942/1535. godine. Rukopis u Orijentalnom institutu u Sarajevu br. nov. 237, 2 prepis iz g. 1100.; drugi primjerak u Petrogradu (v. Brockelmann, GAL I. 429).

VI Fara'id

24. *Lubb al-farā'id* ili *Risāla fi 'l-farā'id*, traktat o šerijatskom nasljednom pravu. Rukopis u Gazi Husrev-begovoj biblioteci br. 3860 (iz Karadžoz-begove biblioteke br. 224.).

25. *Šarḥ 'alā Lubb al-farā'id*, komentar gornjeg traktata o šerijatskom nasljednom pravu. Autograf u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu br. 3860, 1.

26. *Šarḥ 'alā ar-Risāla an-nasafiya fi 'l-farā'id*. Komentar poznatog Nasafijevog spisa o šerijatskom nasljednom pravu. Rukopis u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu br. 3860., 2 (iz Karadžoz-begove biblioteke br. 224.).

VII Leksikografija

28. *Šarḥ 'alā al-luġat al-mausūma biš-Šāhidiya*. Komentar na perzisko-turski rječnik u stihovima, pod naslovom *Tuḥfa-i Šāhidi*, a napisao ga je Šāhidi-dede. Komentar je pisan sa stanovišta metrike. Rukopis u Orijentalnom institutu br. 60 (prepis iz 1138—1725/26. godine. Drugi primjerak ima Orijentalna zbirka u Zagrebu, ranije u vlasništvu Tajib ef. Saračevića iz Sarajeva.

VIII Propovjedništvo

29. *Nafā'is al-maġālis (fi 'l-wa'z)*. Zbirka propovjedi. Djelo navodi Opijač, ali rukopis nije poznat.

Pored ovoga spomena, koji je sebi Šejh Jujo sačuvao svojim plodnim književnim radom, njegovo ime i danas živi u rodnom gradu u narodnoj legendi.

Izvori i literatura: *Nizām al-'ulamā'*, biografija Šejh Juje, napisao *Muṣṭafā al-Mostāri* poznat pod pjesničkim imenom *Ḥurremī*. Djelo je pisano turskim jezikom po uzoru na istoimeni spis od Hasana Kāfi al-Aqhisārī. U djelu je navedena lista od 28 učitelja (šayh), a prikazano je Ibrahim-paši. Muṣṭafā Ḥurremī ibn. H. Aḥmad b. Ḥurrem bio je po zvanju kadija. Rukopis u Orijentalnoj zbirci Jugoslavenske akademije br. 86/I (iz g. 1138.), br. 427 i fragmenti br. 1414/II; *Manāqib al-Fādil al-Muḥaqqiq Muṣṭafā b. Yūsuf al-Mostāri*. Napisao Ibrāhīm b. Sayh 'Isma'īl al-Mostāri-Opijač. Djelo je napisano arapskim jezikom u srijedu 17 ševala 1119. godine. Autograf i jedan noviji prepis u Gazi Husrev-begovoj biblioteci br. 3558 i br. 3858 (iz Karadžoz-begove biblioteke); *Bosna salnamesi* za g. 1302 str. 6; Bašagić, *Bošnjaci i Hercegovci u islamskoj književnosti*, Sarajevo 1912., str. 118—123; *Isti, Znameniti Hrvati* s. v.; M. Tahir Brusali, *Osmani müellifleri* sub Mustafa al-Mostari; M. Handžić, *al-ġauhar al-aṭnā fi tarāġim al-*

'ulamā' waš-šu'arā *Busna*, Kairo 1352; isti, *Književni rad bosansko-hercegovačkih muslimana*, Sarajevo 1934, str. 22—24. Brockelmann, *Geschichte der arabischen Literatur* I-V Leiden 1937—1949; Udovčić u *Beharu* I. 1900., str. 225.

SUMMARY

MUṢṬAFĀ B. YŪSUF AIYŪBĪ AL-MOSTĀRĪ
BIOBIBLIOGRAPHICAL SKETCH

Among the Bosnian and Herzegovinian men of letters who wrote in various Eastern languages the Mostar mufti and professor Mustafa Ejubić has an outstanding place. His full name was Muṣṭafā b. Yūsuf b. Murād Aiyūbī al-Mostārī and he was popularly known under the nickname »Sheikh Yuyo«.

He lived in the second half of 17th and the beginning of 18th century and has written 29 different works in Arabic which so far have not been recorded in the histories of Arabic literature.

The author of the present article discusses the life and work of the above mentioned writer and gives the bibliography of his writings with the names of the libraries in which his manuscripts can be found.